SPORY O STUDNĚ

Původ materiálu
Pavel Klinecký
Pořadí v lekci
12

Ž 119,66 *Nauč mě okoušet a znát, co je dobré, já tvým přikázáním věřím.*

1. klíčové pojmy, dobové a textové souvislosti:

- požehnaný nomád - *nomádský způsob života, s nímž se v praoteckých příbězích setkáváme napořád, vypovídá cosi základního o povaze života společenství povolaného k víře. Měl svá určitá pravidla a rytmus. Pastevci pravidelně pendlovali mezi stepí s pastvinami a obydleným územím. V období po žních pravidelně přicházeli na území obydlené zemědělci - do blízkosti měst. I život pastevců podléhal celoročnímu rytmu dešťů a sucha. Netoulali se bezcílně stepí, ale měli svůj ustálený rytmus. Někteří pastevci dokonce mohli na nějaký čas zakotvit a obdělávat půdu, tak jako Izák. I jako cizinec (tj. nedomorodec) mohl určitou část půdy obdělat, a ta mu přinesla velký užitek (v.12). Izák má v Gerarupobývat jako host (26,3). I když vyvolený lid není stále „na svém“, přece už smí uprostřed ostatních národů žít jako svědek Hospodinův, který ví a dosvědčuje, „odkud a kam“ směřuje život povolaných, a na své cestě zpřítomňuje Boží „předivnou moc“, totiž požehnání.*

- přikázání, nařízení a zákony *(v.5) - máme před sebou stručný sumář (vysvětlující vypravěčovu poznámku; zákon Mojžíšův Abraham ještě nemohl znát). Podobný sumář toho, co všechno má Abraham opustit, najdeme v Gn 12,1 (zemi, rodiště, dům otce). Abraham je posluchačům představen jako Hospodinův věrný svědek, na jiném místě zas jako prorok (20,7). Abrahamovu věrnost vypravěč předkládá jako životní nasměrování, k němuž se Hospodin přiznává a které připomíná a předkládá jako následováníhodnou polohu života i Izákovi. Proto mu také zopakuje a stvrdí zaslíbení. „Bůh Abrahamův a Izákův“ odkazuje na zápasy, naději i pády těchto svědků. Odtud se rodí starozákonní pochopení tradice - ti kdo jsou jí osloveni, pouze neopakují slepě předaná ustanovení, zvyky či namemorovaná vyznání, ale sami se vydávají ve směru svých předchůdců ve víře.*

- Izák ***vydává Rebeku za sestru.*** *Izák v situaci právní nejistoty hosta vydává Rebeku za svou sestru. Tak chrání pouze sebe, ona se stává ještě bezbrannější. Zde se Izák chová jako ten, který nedokáže v nejisté situaci důvěřovat Božím zaslíbením a raději spoléhá na vlastní chytrost.*

*- **Abimelekova výčitka** Izákovi (26,10n) a starost, aby nepřestoupil určitý řád a nebyl vinen, ukazuje podobným směrem jako připomenutí Abrahamovy věrnosti skrze zachovávání přikázání, nařízení a zákona. Pelištejský panovník v tu chvíli svou péčí o věrnost nařízením zákona Izáka zahanbuje. Scéna je jedním z dokladů, že starozákonní vypravěči nefandí nekriticky příslušníkům vlastního lidu, ale jako svědka věrnosti umějí ukázat i příslušníka „góje“ - tj. pohana (Pelištejce!).*

*- **velikost požehnaného** (26,13.16) - ač Izák vede v cizí zemi nejistou existenci hosta, stal se velkým a ještě větším - až byl on, host, mezi domácími „největším“. Izák je požehnaným, jehož setba nese stonásobný užitek (cf Mk 4,8 a par). Velikost a kvalita jeho „požehnanosti“ se však neměří výnosy polí ani produktivitou stád - ale schopností ustát hrozící konflikt. V čem je skutečně Izák požehnaný, vysvítá až v závěru příběhu - po vykopání třetí studně (Rechobot) - kdy ho Bůh Abrahamův ujistí svou žehnající blízkostí (jako by mu v té chvíli říkal - teď z tebe mám radost Izáku, pochopil jsi, proč jsem povolal tvého otce, jdeš tímhle světem jako požehnaný) a kdy za ním přijdou jeho protivníci s užaslým zjištěním - „s tebou je Bůh!“*

*- **spor o studny** - v Palestině na rozdíl od nás studna nefungovala jako zdroj pramenité vody, ale jako nádrž na vodu dešťovou. Studny (vlastně cisterny) nemusely mít vodu po celý rok - proto se musely kopat nové a cestovat za vodou. Tím, jak Izák studny pojmenovává, vyjadřuje, jak rozumí celému zápasu, k čemu míří: Esek - Studnice sváru, Sitná - Studnice odporu (voda,která vzbudila odpor), Rechobót - Prostorná (teď už je dost místa a vody pro všechny), Šeba - Studně smluvní přísahy. Izák tedy pouze trpně neustupuje, ale vytrvale pracuje o to, aby se zaslíbená země stala natrvalo (smlouva!) místem, kde je dostatek „životního prostoru“ pro něj i jeho odpůrce. (Srvn Ex 3,8 - země zaslíbená je „země dobrá a prostorná"). K tomuto jeho zápasu se přiznává Bůh Abrahamův (v. 24) a obnovuje mu abrahamovské zaslíbení. A tento jeho zápas nakonec přesvědčí i jeho odpůrce, kteří k němu přijdou se slovy údivu: Shledali jsme, že je s tebou Hospodin“ - a uzavírají s ním smlouvu.*

*- hebrejský **termín smlouva** lze přeložit jako dohoda, pakt. Uzavření smlouvy může doprovázet složitý rituál, nebo naopak jednoduchý úkon: oběť, jídlo, přísaha, stisk ruky. Smlouva je všude, kde jsou bytosti sjednocené příslušností k témuž celku. (dle BS-A, s. 247n).*

*- **přísahy a sliby** dávají vyniknout vážnosti, moci a účinnosti, jež lidské slovo přijímá od Boha. Jednou vysloveny, jsou neodvolatelné a trvale zavazují, určujíce budoucnost přísahajícího i druhých (BS-A, s.221).*

***2. úskalí textu:** - požehnání nelze vidět jen ve velikosti stád, a už vůbec ne v nějaké „prosperitě“. Pořád platí základní abrahamovská směrnice (Gn 12) - skrze konkrétní příběh*

požehnaných přichází mezi národy Boží životodárná blízkost. Pokud se projevuje dostatkem, pak jde ruku v ruce s takovou životní orientací, která vlastní životní prostor nehájí a neuzurpuje násilím. Tato poloha života oslovuje pak i „pohany“ - i jim se dostává podílu na „předivné moci“ požehnání. SZ má ovšem naději, že rozhodnutí víry nese své ovoce v tomto světě. I to vyjadřuje onen „užitek stonásobný“ (26,12).

- když dává vypravěč zaznít Božímu oslovení Izáka (verše 3.5.24), nemíní zaslíbení vykreslit jako odměnu za konání záslužných skutků. Abraham, na něhož Hospodin odkazuje, není starozákonním „svatým“. Bible otevřeně popisuje lidskou „nesvatost“ a na druhé straně Boží zájem právě o takového člověka. Nejvýraznějším abrahamovským odkazem je uposlechnutí Hospodinovy řeči, která svůj zájem o člověka projevuje skrze přikázání, nařízení a zákony. Za tímto vyznáním se již skrývá rozpoznání daru, kterým se pak stává i Hospodinův zákon jako pomoc a směrnice na cestu životem víry.

- v dětech nesmí vzniknout dojem, že Izák je slaboch, který byl přinucen neustále ustupovat. Jeho trpělivost a taktika spočívá v důvěře v Boží zaslíbení. Má dost peněz i síly, aby spory vyřešil násilím, ale nechce. Proto bychom Izákovo putování neměli líčit jako nepřetržitou ústupovou akci. Jeho trpělivé kopání nových studní patří k popisu jeho práce - putování a hledání příhodného místa pro svá stáda. V tom se projevuje jeho aktivita. Nesložil ruce v klín. Jeho tichost a mírnost spočívá v neúnavném budování studní, tzn. nových podmínek pro život i ve svízelných poměrech. Pokoj není ústupnost, ale budování pokoje.

- smlouvě s bývalými nepřáteli předchází připomínka minulých problémů. Smíření nelze stavět na zamlčení předchozích konfliktů.

- biblické svědectví nás učí vděčnosti za předchůdce ve víře - kvůli nim Hospodin trvá na svých zaslíbeních i dnes. Tento motiv vděčnosti by neměl ve vyprávění zaniknout.

3. pomůcky:

- jakýkoli obrázek, který ilustruje život kočovných národů (např. Moje první obrázková bible, 1. Starý zákon, Praha 1991, Portál, s.62 stan, aj.)

- obrázek studny či cisterny; ilustrace systému napájení dobytka

- obrázek vytrvalostního běžce

- obrázek s gesty smířlivosti (otevřená ruka)

motivační uvedení do příběhu:

Pro mladší školní věk - už se vám stalo, že vám někdo záviděl? Hádal se s vámi? Rozešli jste se ve zlém, nebo jste to nějak řešili?

Pro střední a starší školní věk - můžeme být za něco vděčni svým prarodičům a těm, kteří již dávno zemřeli? Nebo jste vděčni jen těm, kdo vás něčím obdarují třeba k narozeninám?

(- máte jako životní vzor někoho, kdo už nežije? V čem je vám vzorem? Proč si vlastně připomínáme významné osobnosti? Abychom je oslavovali? Nebo nám může porozumění jejich zápasům pomoci v našem vlastním životním orientování?)

osnovy vyprávění:

a) poznámky a osnova pro mladší školní věk: Vyprávění zkraťte a soustřeďte se především na Izákův zápas s protivníky. K tomu můžete využít i nabídnutou motivaci. K motivaci můžete využít i otázky na pracovním listu č. 12 (Co uděláme, když nám někdo škodí?) Vyprávět mladším můžete i podle Biblické dějepravy č. 8 Spory o studně (Gn 26,12- 33). Každopádně se při vyprávění držte toho, že v Izákově příběhu „pracuje požehnání.“

I. Motivační uvedení

II. Izák sklízí velkou úrodu a domorodci mu závidí

III. Nepřátelé zasypávají studně - Izák jde jinam

IV. Další spory o studně

V. Izákova vytrvalost přináší ovoce - vody je dost pro všechny

VI. Bývalí protivníci žasnou a nabízejí Izákovi smlouvu

b) poznámky a osnova pro střední a starší školní věk

Starším dětem můžete Izáka představit jako Abrahamova dědice „v dobrém i ve zlém“. Prožívá podobné konflikty, zápasí s pokušením a strachem. Je vybaven odkazem abrahamovské důvěry, ale je na něm, jak s tím vším naloží. I v tomto případě vkomponujte do příběhu motiv požehnání.

Motivační uvedení pro střední a starší školní věk

I. Izák přebývá jako host mezi Pelištejci vybaven zaslíbením, které dal Hospodin jeho otci

II. Izák se chová podobně nestatečně jako Abraham a vydává Rebeku za svou sestru

III. Abímelek zahanbuje Izáka

IV. Host Izák sklízí velkou úrodu a domorodci mu závidí

V. Spory o studny: Izák je neřeší násilím (jména studní - milníky Izákova zápasu)

VI. Ovoce Izákovy vytrvalosti - vody je dost pro všechny

VII. Hospodin Izákovi žehná a bývalí protivníci nabízejí smlouvu

VIII. Z Božího požehnání mají užitek všichni

I. MOTIVACE

Kdy vás naposledy někdo naštval? Nějakou křivdou, vyloženou nespravedlností, lží? Ani nemusíme dlouho přemýšlet, že? Co jste potom udělali? Někdy chce člověk křivdu vrátit - aspoň si ulevit nadávkou, dát facku. Někdy to nejde, pak se užíráme, pořád na to myslíme se zaťatými zuby. Někoho vztek přejde rychle, jiný si křivdu pamatuje léta. Šlo by odpustit? Nu, někdy nám to jde, ale jindy je odpuštění skoro nemožné, třeba když ten, kdo nám ublížil, svou chybu neuzná a pokračuje v ní.

Někdy se v takové chvíli neumíme rozhodnout. Co bude nejlepší pro nás, pro všechny kolem, pro toho, kdo nám škodí? A je vůbec správné přemýšlet i o tom, co bude nejlepší pro toho, kdo nám škodí? Chceme přece, aby ve světě ubylo zlých věcí i lidí, ne? Jak to tedy je?

Pomocí pro naše rozhodování je dobrý příklad. Možná už někdo před námi prožil něco podobného a nějaké řešení vyzkoušel! Můžeme si své rozhodování trochu usnadnit a podívat se, jak takový problém vyřešil někdo jiný. Proto je dobré si povídat, třeba s rodiči nebo dědečkem a babičkou, a poslouchat, co je v životě potkalo a co s tím oni udělali. Už vám někdy někdo poradil svou vzpomínkou, svým vyprávěním? Poradil vám dobře?

II. IZÁK „SE RADÍ“ SE SVÝM OTCEM

Izák, druhý izraelský praotec, nám také může posloužit svou zkušeností. Však i on čerpal ze zkušenosti svého otce Abrahama. Ale uvidíme, že ani otec neporadí vždycky nejlépe!

Izák, stejně jako jeho otec, zažil neúrodu a hlad. Stejně jako otec i on odchází do sousední země. A stejně jako tenkrát Abraham má také Izák strach, aby ho kvůli jeho manželce místní

lidé nezabili. Izákova Rebeka byla totiž krásná žena, stejně jako Abrahamova Sára. Stejně jako tenkrát Abraham uvažuje nyní také Izák: Domorodci uvidí mou krásnou manželku a vezmou mi ji (třeba jako služebnou na královský dvůr). A když jim ji nebudu chtít dát (kdo by taky chtěl dát vlastní ženu nějakému králi za službu?), zabijí mě. A tak se Izák rozhodl, že stejně jako otec bude i on svou manželku vydávat za svou sestru. Jenomže se na to přišlo. Naštěstí měl ten cizí král tolik rozumu, že Izáka za jeho lež nepotrestal, jen mu ji vyčetl. A Izákovu krásnou manželku ochránil před všemi, kdo by jí chtěli ublížit.

Tak se ukázalo dvojí. První: i příklad vlastních nejbližších předků nemusí být ten nejlepší. Je dobré ten příklad znát, přemýšlet o něm. Ale nakonec se musí každý rozhodnout sám. Druhé: pohanský král v té chvíli jednal moudřeji a spravedlivěji než zbožný Izák. Ten se naopak - podobně jako jeho otec v podobné situaci - moc statečně nezachoval. Ovládl ho strach. O Bohu, který mu žehná a který ho chrání, jako by v té chvíli ani nevěděl.

III. POŽEHNÁNÍ

Vidíte, požehnání! Málem jsme na ně zapomněli, jako ten Izák! Ale to se stává často, že člověk si všímá každé hlouposti, co se děje, kolik co stojí, kdejakou reklamu vidí - a takovou základní věc, jako je požehnání, přehlédne. Moment, je požehnání opravdu základní věc? Co to vůbec je „požehnání“? Dalo by se to nějak přeložit, opsat? Co by bylo opakem požehnání?

Izák dostává požehnání - zase stejně jako jeho otec. Součástí toho požehnání jsou tři věci: 1) budeš v cizí zemi jako host, 2) rozmnožím tvé potomky, tvůj rod, bude vás hodně, 3) já budu s tebou. To první je zvláštní: „Budu ti žehnat v zemi, kde budeš jako host“. V zemi cizí, kde lidé neznají Hospodina, Boha tvého, Boha tvého otce, Boha všech vašich lidí. Bude to v zemi, kde žijí Pelištejci, zvláštní a tajemný národ, z něhož se jednou narodí i legendární Goliáš. Nebudeš tam doma, moc si tam nezvykej, nedej se k Pelištejcům, nezapomeň na svého Boha, na Hospodina. Ale na druhou stranu: nemusíš se tam bát. Neublíží tam ani tobě ani tvým blízkým.

To druhé: „Rozmnožím tvou rodinu, tvé potomky.“ Hospodinovo požehnání znamená, že rod Izákův nezanikne, že bude početný a silný; ostatní národy jej budou muset brát vážně a počítat s ním.

Třetí, snad nejdůležitější část požehnání: „Já, Hospodin, budu s tebou“. Nebudeš sám, i kdyby sis připadal osaměle. Nemusíš se bát. Nemusíš si myslet, že co si nevybojuješ vlastní silou, chytrostí nebo třeba tvrdostí, nebudeš mít. Já budu s tebou, buď klidný, statečný, neboj se.

IV. IZÁKOVI NEPŘÁTELÉ

Teď se dostáváme k té křivdě, kterou na Izákovi někdo spáchal. Byli to Pelištejci, ten podivný, pohanský a trochu tajemný národ. Šlo o vodu. V Izraeli i v okolí o ni byla vždy nouze, musely

se kopat zásobárny, takové hluboké jámy, vypadaly jako naše studně, jenže do nich voda nepřitékala zespoda, ale shora, deštěm. Říkejme jim studně, i když to nebyly takové studně, jaké známe my.

Kdysi tam tyto studně vykopali ještě Abrahamovi lidé. Jenže ti divní a tajemní Pelištejci ty studně zasypali. Nepotřebovali je? Neměli k nim důvěru, když si je nevykopali sami? Nebo je zasypali, až když viděli, že je chtěli užívat Izákovi lidé? Nevíme. Prostě studně zasypali a Izákovi lidé jich nemohli použít.

V. CO UDĚLÁ IZÁK

Teď je důležité, co na to Izák. Může se naštvat a s Pelištejci bojovat. Může jim ukázat, že tohle si dovolit nesmějí, i když je tu jako host, nebo právě proto, že je host. Může se jim pomstít a zasypat zase jejich studně. Nebo to vzdá a útěkem zachrání sebe i svá stáda i své lidi.

Izák neudělá ani jedno ani druhé ani třetí. To hlavní, co si uvědomí, je Boží požehnání.Hospodin přece řekl „Já budu s tebou“! A když je s Izákem Hospodin, pak Izák nemusí ani bojovat, ani se mstít, ani strachy utíkat! Potřebuje vodu, potřebuje studnu a má Hospodinovo požehnání. Co tedy udělá? Začne kopat studnu. Znovu.

Vykope ji, a co se stane? Přijdou místní a začnou se hádat. „Naše voda, naše studna,“ volají, i když studnu vykopali Izákovi lidé. Co udělá Izák? Už se konečně naštve? Ne, připomene si Boží požehnání. Hospodin přece řekl „Já budu s tebou“. Izák se tedy nemusí mstít ani strachy utíkat. Potřebuje vodu, potřebuje studnu a má Hospodinovo požehnání. Začne kopat studnu. Znovu.

Vykope ji, a zase přijdou místní, zase se hádají, zase to vypadá, že tentokrát se už Izák musí buď hrozně naštvat nebo přiznat porážku a bezmocně odejít. Co se stane? (…) Kupodivu, Izák si připomene Hospodinovo požehnání. Nemusí se mstít ani utíkat. Ale vodu potřebuje. Tak … začne … kopat … studnu.

Vykope ji - a tentokrát už konečně nikdo nepřišel a nehádal se s ním, ani mu studnu nezasypal. Obrovská trpělivost? Asi také. Ale hlavně tu bylo napřed něco jiného! Víte co? Požehnání. To pak přineslo všechno ostatní: sílu, odvahu, vytrvalost i moudrost.

VI. POŽEHNÁNÍ PRO VŠECHNY

Přichází finále, závěrečné střetnutí podivných, tajemných Pelištejců a Božího požehnání. Ti divní Pelištejci přišli za Izákem, tentokrát dokonce v nejvyšším zastoupení: král a vrchní velitel jeho vojska. Další zkouška trpělivosti pro Izáka! „Proč jste ke mně přišli,“ ptá se, „vždyť mě musíte nenávidět, když jste mně tolik škodili!“

A teď se stalo něco naprosto nečekaného. Ti divní, tajemní Pelištejci, kteří opravdu Izákovi neudělali nic dobrého (až na to, že na začátku ochránili Rebeku), teď řeknou: „Poznali jsme, že s tebou je opravdu Hospodin.“ A uzavřeli s Izákem smlouvu o přátelském soužití. Izák jim vystrojil hostinu a rozešel se s nimi v pokoji. Ani teď nepočítal křivdy a ublížení. Neměl to zapotřebí. Měl přece Boží požehnání. A Boží požehnání nedostává člověk „proti druhým“, aby je porazil. Požehnání slouží všem. Izákův příběh je toho dokladem. Pelištejci žádné Boží požehnání nedostali - a přece ano - právě skrze Izáka. Smlouva o míru mezi nimi a Izákovci je toho důkazem.

Právě když se Izák přátelsky rozcházel s Pelištejci, přišli jeho lidé a hlásili, že vykopali další studnu. Další zdroj vody, v Izraeli tak důležité, další potvrzení, že mezi Pelištejci a Izákovými lidmi už nemusí panovat nepřátelství. A další svědectví, že Boží požehnání stojí za to. Pro koho je to svědectví? Pro Izáka a jeho rodinu, pro Pelištejce a pro všechny, kteří o tom uslyší. - Pro nás tím pádem taky, ne?

Modlitba

Často jsme netrpěliví, často se chceme mstít, často jsme smutní, když nám někdo ublíží. Jako bychom neměli požehnání. Ale ty nám přece žehnáš, Pane světa, Hospodine, Otče náš! Ty máš přece rád nás i ty kolem nás! Prosíme, ať o tvém požehnání víme, ať tvé požehnání mění i naše chování a dává nám moudrost, odvahu i trpělivost. Nám i těm kolem nás. Amen

6. podněty pro rozhovor:

- Kterým slovním spojením byste na základě dnešního příběhu vyložili, co to znamená „požehnání“? - pojistka proti potížím - záruka vysoké životní úrovně - posila k jednání podle Božího záměru - jistota, že se člověku vyplatí být Bohu věrný - záruka nadpřirozené ochrany - ochota podělit se o Boží dary

- Jak promlouvá a jak se představuje „Bůh Abrahamův a Izákův“? Nebylo by pro Izáka jednodušší, kdyby se mu Hospodin představil „já jsem Všemohoucí“?

- Když se dva kluci hádají a nakonec se poperou, vyřeší to jejich spor?

- Co to znamená, když se o nějakém problému řekne „to je běh na dlouhou trať“? Je i víra během na dlouhou trať?

- Je rozdíl mezi snášenlivostí a ušlápnutostí? Jak se chová ušlápnutý člověk? Dovedli byste označit onen okamžik, kdy se v příběhu projevilo, že Izák neustupuje jen proto, že by měl strach?

- Existuje pokušení nábožensky si omlouvat svou malověrnost a zbabělost a vydávat je za pokoru?

- Co znamená „moudřejší ustoupí“?

- Víte něco o taktice „nenásilí“? (M.Gándhí, Martin Luther King) Víte, kdy zápasy těchto osobností inspirovaly v našich dějinách?

- Víte, kdo mluvil o „moci bezmocných“ - v jakých podmínkách? (V. Havel za normalizace)

- Myslíte, že k nenásilnému prosazování dobré věci je potřeba víc vnitřní síly (víry) než k násilnostem?

- Zazpívejte si písničku Bojujte, bojujte dál. Myslíte, že si může zpívat David - Samson - Jozue - Izák - Jeremiáš - Pavel? Proč?

- Uzavírali jste už s někým nějakou tajnou „smlouvu na život a na smrt“? byla to jen hra nebo vás to k něčemu zavazovalo „doopravdy“?

Odkaz na pracovní list
12 Spory o studně
12 Spory o studně - st
Odkaz na píseň
Moc předivná (EZ697)
Kdo na kolenou klečí, vídá dál
Mému Bohu patří zem, též i nebe se sluncem
Má duše Boha velebí (BTS29)
Nás zavolal jsi, Pane (BTS47)
Kdo mě z pout mých ven vyvodí
Bojujte, bojujte dál, pohleďte jen, v dálce svítá
Cílová skupina
Školní
Katechetické cykly
Pozvání na cestu Starý zákon 1
Biblický odkaz (kat)
Genesis 26,12–17
Genesis 26,24–25